

Radácsi György

A táncról Tekintettel a sárospataki theol. ifjúságra.
Theológus-hangversenyen tartott felolvasás.**Mélyen tisztelt Közönség!**

Többször szemére lobbantották már – szóban és írásban – a sárospataki teológiai ifjúságnak, hogy táncmulatságokat, vagy táncmulatságokkal egybekötött hangversenyeket rendez; tehát a múlandó földi örömeik útján futkároznak, ahelyett, hogy ifjú erejüket mennyei kincsek keresésére fordítsák.¹

A magam elítélését is hallom ebben a fel-felmerülő vádban, sőt egész teológiai oktatásunk és nevelésünk kárhóztatását is; azért szabad legyen itt ez ünnepélyes nyilvánosság előtt védekezniem s egyet-mást – bizonyoságképpen – a magam-korú emberek emlékezetének tárházából előhordanom.

A vád súlya nem a hangversenyre esik, hanem a táncra. Ez okozza itt-ott a botránkozást, ebben rejlik az ördög incselkedése, a kárhózat magva.

Szegény tánc! Hol tanulták vagy tanulmányozták ezek a mi vádlóink a táncot, hogy olyan pogány ítéllettel törnek ellene? Hol fogta meg őket a félelem, irtózat, vagy – mondjuk – az erkölcsi undor, hogy olyan pokoli elemet fedeztek fel benne, hogy szinte a Sátán hálójában látják mindazokat, akik táncolni merészelnék; különösen pedig a teológus ifjakat, akik a táncolással mintha magasabb hivatásuk ellen vétkezniék?!

Az a gyanúm, hogy a tánc ellenségeit valamikor valamiféle kudarcocskára érte, amikor annak bűvös forratagába ők is belebonyolódtak; vagy pedig csak a rideg elmélet szürke felhői közül mennydörögnek, vagy – s ez a hihetőbb – a letűnt századok nagy erkölcsbíráinak szemüvegén nézik és bírálják a XIX. és XX. század ifjúságának táncos kedvetöltését.

* * *

A bibliában, amely nekünk keresztyéneknek a legelső rendű irányítónk, tanácsadónk, útbaigazítónk – tudtommal egyetlen szó sincs, ami a tánc kárhóztatására volna magyarázható.

Mikor Mózes az ú.n. tízparancsolattal kezében a Sinai-hegyről lefelé vonul és meghallja a hely alatt táborozó nép égető lármaját, ujjongó tombolását, majd pedig az eléje siető férfiaktól megtudja, hogy a nép egy aranyborjúval örvendez és azt ugrádozza körül szilaj kedvtelenséggel – nem a tánc miatt gerjed haragra, hanem az a hűtelenség keseríti el, amellyel a nép nagy hirtelenséggel el tudott pártolni attól az Istentől, aki őt a szolgák házából hatalmas karral kiszabadította.

¹ Radácsi György (1846-1928) sárospataki teológiai tanár, irodalomtörténészről a szakirodalmi munkásságát is áttekintő összeállítás: Marton, 1928. 49. (Nevét y-nal a halála utáni időszakban írták, így a hivatkozások 1928 óta mindkét változatban előfordulnak.) Az itt közölt írás először megjelent: Radácsi, 1913., Radácsi, 1928. A szövegen nem változtattunk, tehát pl. a biblia szót is úgy közöljük, ahogyan Radácsi, az elismert bibliafordító írta; noha tudjuk, hogy a szó ragozatlan alakját ma nagybetűvel szokás kezdeni. Egyéb példák: mennyegzőben, szakgató, Lorántfy stb.

Haragja tüzeit sem a tánc miatt zúdítja a népre, hanem a megfélemlítésért, az állhatatlanságért, a hűtelenségért.

Siló leányait úgy mutatja be szent könyvünk, mint akik körtánra szoktak időnként összeseregleni s egy kárhóztató szava sincs ellenük. (Bir. 21.²¹ stb.)

Dávid, a zsidó nép legkedveltebb királya, a dalnok és Góliát-győző hős, az utca népe előtt táncol, amikor viteti a frigyládát az ő városába és az egész nép között csak egyetlen egy lény van, aki ezen meg tud botránkozni!... Az igaz, hogy ez az egy – az ő felesége, a Saul király egyik leánya. De ez a bölcs asszony sem azért korholja örömtől lázas urát, hogy táncolt, hanem azért, mert a királyi tekintélyt látta kockára vetve ebben az utcai táncban.

Ha a zsolotárkönyvünkbe jól bepillantunk, lehetetlen ki nem éreznünk egyes örvendező énekek sorai közül, hogy a tánc az ó-szövetség népénél – az énekléssel karöltve – istentiszteleti cselekményképpen is szerepelt. (87-dik zsolot. 7. v.) Ki merete volna hát becsúszni?!

Írva van az is, hogy Filep király özvegyének leánya, Heródiás bűbájós gyermeke, a maga igézetes táncával könnyelmű ígéretre tüzelte a szerencsétlen Heródest – ezt a gyermek-irtó zsarnokot és okává lett a Keresztelő János feje vétetésének. – A valódi ok azonban itt sem a tánc, hanem a hiúságában sértett özvegy, aki nem bírta Keresztelő Jánosnak elfeledni, hogy – ez az egyszerű pusztai próféta – merészelt őt a Heródeszel való viszonyának törvénytelenességére figyelmeztetni. A neve-napját ünneplő Heródest éppen úgy elragadhatta volna a dal vagy a zene, mint a tánc s ha a leány háta megett nincs ott a sértődött, hiú asszony, magáért a táncért sosem hullott volna a Keresztelő János feje.

Az orosz lánypó, kapukat szakgató, filiszteusokat paskoló Sámson hét napig tartó lakadalma – az sem állott csupa meseféjtésből, haragszomrád-féle játékokból, hanem az a 30 filiszteus ifjú, akiket Sámson mellé rendeltek mulattatók gyanánt, legalább is olyan körtáncokat rendezett Timneus örömapa leányaival, amilyenek a Silói leányok körtáncai voltak.

A kánai mennyegzőben maga az Úr Jézus is jelen volt édes anyjával és tanítványaival együtt s bár nem ismerjük e mennyegző részleteit, szabad feltennünk – miután ott a borban nem volt fogyasztás – hogy ez sem múlt el az örvendező kedély hevesebb hullámszáma nélkül...

A bibliában tehát nincsen a tánc ellen kovácsolható fegyverhez sem vas, sem tűz.

* * *

De jöttek új idők s támadtak új nézetek, új elméletek. Róma büszke zsarnokai dúsan gondoskodtak arról, hogy a fejlődő keresztyénségnek elmenjen a kedve a víg dalok éneklésétől. Az üldözött vad a rengetegben csak kínjának adhatott hangot és nem örömeinek. – A vértanúság keresztekkel rakott útján csak egyetlen öröm-virág kínálkozott, amit így fejez ki szent könyvünk: „Boldogok akik háborúságot szenvednek az igazságért, mert azoké a mennyeknek országa.” Az első századok keresztyénségét beleűzte a pogány-világhatalom a lemondásba; a nyomorúságok tüzen keresztül az Istennel való békeség útjainak keresésébe, miközben kész volt megtagadni magában csaknem minden emberit, hogy annál bizonyosabb reménységgel ölelhesse a Krisztus keresztjét, az ártatlan szenvedők isteni mintaképeinek gyalázatfáját.

Mikor a viharban, tűzben megedződött keresztyénség a világi zsarnokok hatalma alól nagynehezen kibontakozott: akkorra már ott állott felette a másik, amely az iménti önkéntes önmegtagadást vallásos kötelességgé, szabállyá, szertartássá tette s ezzel az emberi természetes vágyak megoldóközlését, az ú. n. világi indulatok felett való uralkodást érdemszerzőnek minősítette, hogy így aztán az önbizalmát veszített földi vándor annál nagyobb megalázkodással félje az ő mennyei sorsának földi intézőit.

Századoknak kellett letűnni, míg az emberiség a reá kovácsolt bűvös bilincseket, a mennyei rózsákkal ékesített béklyókat lerázhatta s kezét-lábát, szívét-lelkét szabad mozgásnak engedhette.

Maga a reformatio egy tévete és süppedékes világ talajában eresztette le gyökereit. Ezt a világot újjászülni ismét csak óriási erőfeszítéssel lehetett s a hosszú küzdelemben a reformatio sem bírt némely komor vonásoktól megszabadulni. A harcok dulakodásaiban a diadalt az erő és fegyelem biztosítja. Az erőt és fegyelmet kellett tehát a reformátiónak is képviselnie, hogy az elvénült talajon új életet támaszthasson.

Kétségtelen, hogy maga Kálvin János Genfben, a szabadosságnak ebben a világraszóló ferőjében, csak vasakarattal és félelmetlen kitartással bírta a reformációt beplántálni és kívánatosá fejleszteni.

A XVI., XVII. századok története elvitázhatatlanul bizonyítja, hogy a reformatio a maga intézményeiben sem tudott s nem is akart szabadulni bizonyos aszketikus hajlandóságoktól. A jót, az igazat, a tökéletest kereste s ennek keresését sürgette, tanította s elkövetett mindent, hogy főként az ifjúság útjából és köréből elhárítson mindent, ami ezt erről az ég felé vezető útról lecsábítaná.

És ellenségévé lett a táncnak is.

Hogy milyen lehetett az a tánc, amely ellen Kálvin és elvtársai tiltakozni kénytelenültek, – nem tudjuk. Az a társadalom, amely ellen ő szállt küzdelemre, bizonyosan a táncban is ott volt már a lejtő legalján, mert nem tudnók másképpen megérteni, hogy az a férfiú, aki bevitte az éneklést az Istennel való társalgás mozzanatai közé, tehát utat nyitott a vallásba a kedélynek is: – miként szegődhetett volna különben a tánc tilalmazóihoz? A közerkölcsiséget, a lelki tisztaságot veszélyeztető táncot, csak azt ítélni lehet, hogy Kálvin – csak a genfi táncbeli féltelenkedését és pazarkodását, – s ezt bölcsen cselekedte.

Az Isten jó tetszését kell keresnünk és nem az emberekét! Ezt a helyes elvet egyoldalú, zordon alkalmazásban századokon át vallotta a reformatio is a magyarországi iskoláiban s ezek között a Sárospatakiban is – törvényre emelte s e törvény áthágói ellen büntetésekről is gondoskodott.

Az ú. n. Rákóczy-törvényekben (1621), amelyek pedig az egész hazai reformatio tanintézetére nézve irányadók voltak, a tánc még névleg sem fordul elő. A Bocskay, Bethlen, Rákóczy kurucjai járhatták a magok hadi táncát, holtak hátán tombolhattak, akár csak Kinizsi hajdan, de a diák, – az végezze a maga iskolai tanulmányait, imádkozzék és dolgozzék: tiszteljen Istent, embert, felebarátot, lelje örömét a törvény betöltésében, lelke művelésében, de még a játékaiban is mérsékelt legyen!!

Hogy a tánc iránt milyen vélemény lehetett az uralkodó, azt a Decsi Gáspár² tolnai főpredikátornak egyik predikációjából sejtethetjük, aki 1582-ben a táncot az utóbbi időben regnáló néhány bűnök közé sorolja be és pedig a 4-ik helyre.

A diák szemét azonban nem lehetett bekötni elméletekkel, predikációi tételekkel, nem a törvény §§-aival sem. Mindenki tudta, hogy a Zrínyi Ilona és I. Rákóczi Ferenc esküvőjén főurak és hölgyek járták a palotást; hogy urak és szegény emberek családi ünnepein, lakodalmakban, keresztelőkben, disznótorokban, régebben még a halotti torokban is helyén való volt a zene és nem volt bűn a tánc sem.

Amit az élet mutatott, azt az iskolának bármilyen vastag fala se tehetné láthatatlanná s az iskolából szabadult diák – úgy látszik – nem igen vonakodott belekóstolni a tiltott almába.

Így kellett lenni, mert a Sárospataki főiskola 1796-diki törvényei már a tánc ellen is szigorúan rendelkeznek s különösen a togatusok, a ma úgynevezett theologusok táncoló kedvét próbálják megtörni. – „Aki korcsmába, kávéházba, vagy bála jár (olyan helyre, ahol táncolnak), aki a vá-

² Megjegyzés: (TNP): Tolnai Decsi Gáspár: református egyházi író Az utolsó időben egynehány regnáló bűnökről való predikációk. (Debrecen, 1582. RMNY 506.) című művéről van szó. A negyedik predikáció taglalja a táncot amely modern kiadásban is olvasható: Decsi, 2005. 97-102.

rosban, vagy szomszéd községekben, vagy aki magánházaiban táncol: első ízben egy heti, második ízben két heti börtönt kapjon, harmadik ízben kicsapattassék.” Így zúg a törvény!!

A büntetés a nem togatus, vagy ma ú.n. jogászokra is kiterjedt, ha szelídebb mértékben is. Ha ezek Patakon, vagy a szorgalomszak alatt másutt akárhol táncolni merészelték, szintén börtönbüntetéssel sújtattak, de ki nem csapattattak. Ha vidékre vitték őket szórakozás, mulatás okáért, abban az évben felsőbb osztályba nem léphetek.

Több, mint 100 év távlatából, – kellő adatok hiányában nem tudjuk meghatározni, hogy az ifjúság valóban rászolgált-e ezekre a §-okra, azt se, hogy magában ő benne volt-e a büntetésre méltó ok, vagy a táncnak voltak-e valamilyen divatos szertelenségei, amiket az ifjúság testi-lelki épségére való tekintettel kellett ragályozóknak minősíteni és minden erővel tilalmazni?

Az 1804-diki törvények amellet bizonyítanak, hogy a táncról való iszonyodás növekedett 1796-tól is, mert a bálbamenetelt akár Patakon, akár a vidéken mindjárt első ízbelileg is megveszszöztetéssel, másodízben pedig már kicsapattással kívánták a megriadt törvényhozók fenytetni. Ez állt ismét különösen a togatusokra, akik közé akkor a most ú.n. 7-dik és 8-dik gimn. osztálybeliek is odatartoztak. A nem togatusok vagy a jogászok iránt a törvény ekkor is enyhébb maradt. – A leendő tanítókat és lelkészeket féltette inkább az előjáróság a tánc veszedelmeitől. Ezeknek tükörökként kellett az egyházközségek élén, mint jó pásztoroknak fényeskedniök, tehát félteni kellett őket az idő előtti elhomályosodástól.

Ebben az időben itt tanult a későbbi országos kitűnőségek közül Fáy András is, aki 1859-ben a „Nefejejs” című szépirodalmi újságban „Sárospatak 1794 tájban” cím alatt töredékeket közöl diákpályájának emlékeiből. Édesen mereng gyermekkorának emlékein, ifjúságának – ennek a rózsakornak boldog óráin, amikor az apró bánatokat mint átszállongó legyeket hagyta elröpülni maga mellett, az apró örömeiket pedig, mint repkedő színes lepkéket fogdosta pezsgő véreinek, agytalan keblének dobogóbb veréseivel. Ez az országos áldássá lett bölcs és nagy ember, aki a theológiát is elvégezte, s aki szerint nem volt a világon – még a vándorszínészeket sem véve ki, vitorább, életkedvűbb emberfaj, mint a pataki tanulósság ... ez a maga is igazi pataki diák, csak egyet tudott Patak ellen panaszosan felemlíteni, t.i. hogy iskolai rendszerében a tudományok mellett nincs tér a szépművészetnek és csaknem megfoghatatlannak mondja, hogy miként képezhetett ki a pataki iskolának ez a kora egy Kazinczy Ferencet és Szemere Pált? Ugyancsak ő panasolja fel, hogy Patakon a tánc művészetéről szó sem lehetett még a 18-dik század végén sem, minthogy a táncmulatságok, bálbajársók a tanulósságnak tiltva valának. „Azonban – hozzá teszi némi magamegy nyugtatással – az úgynevezett publicusok és juristák közt rendszeresen találkoztak ügyes, sőt elhírhedett táncosok is, kik a sátoraljaújhelyi s más helyaljai bálókban kitétek magokért, sőt hősei voltak azoknak.” Az ilyenekre nézve az iskolai igazgatóság jónak látott némely apróságokat ujjai között nézni el.

Örömmel hirdeti Fáy András, hogy a szépművészetek ápolása körül későbbben sok haladás történt Patakon. Tompát, Szemere Miklóst és Erdélyi Jánost említi fel a későbbi idők kimagasló példányaiként s bizonyosságokul a pataki főiskola kedvező fejlődése mellett.

Az ébredő, a latin nyelv járma alól szabaduló Magyarország a 30-as évek végén s a 40-es években egy új világ fundamentumait rakta le s az 1848-diki szabadságharcra el régi világ sok zordonságát levegőbe röpítette. Az iskolákban, ezek törvényiben az új idő szelleme megkövetelte a maga jogát és ezt érvényesítette is.

A népies költészet diadalmas előnyomulásával szebb lett a nótánk, a zenénk s dal-zene szinte hívogatta, csalogatta még az eltiport magyart is – a tánc megbecsülésére.

Mikor én Sárospatakra jutottam – jó 50 éve már – semmi sem volt itt az 1796 és 1804-ik évi törvények rideg tilalmaiból s tanáraink nem a törvények rideg tilalmaiból s tanáraink nem a törvények betűinek szigorú alkalmazásával, hanem a szerető lelkőkkel próbálták bennünket a

rossztól, a károستól, a mételeyezőtől, a ragályozótól visszatartani.³ Tánc-tilalmat mi nem ismertünk s nem is hallottunk soha, sem mint gimnáziumi növendékek, sem mint theol. diákok. Nem is ismerhettük s nem is hallhattunk! Hiszen a főiskola széniorai, primarius és gregarius diákjai, ezek a professor számban járó öreg diákok, magok jártak elől a kisebbek előtt a tánc megbecsülésében.

Szokás volt, kedves jó szokás úgynevezett majálisok tartása. Minden majális valóságos collegiumi ünnep volt, az egész ifjúság részvételével. A szénior volt ennek az ünnepnek rendezője. Nagy hatalom, aki kiáltvánnyal foglalta el hivatalát, mint valami fejedelem, vagy hadvezér. Az ő kezében volt a főiskola pénze. Tehetett sokat, merészelhetett nagyokat. Ő volt a majális sikerének egyetlen biztosítója. Az ifjúsággal rendelkezett, a tanárokat, a tanári családokat s a város értelmiségét meghívta, cigányt fogadott, fizetett s minden szükségéről gondoskodott.

Jól emlékezem, megelevenül előttem gyermekkorom boldog időszaka. Kettesével vonultunk – akárcsak az Isten házába – ki a nagy természet virágos templomába. A Ciróka-nyakon volt az első majálisunk, ahol a földbe vágott asztalok nyomai mai is látszanak. A későbbi majálisok helye a Szarkakút, vagy Nándorfürdő volt. Miénk volt ilyenkor az egész erdő s versenyeztünk a dalos madárral, a felriasztott őzekkel. Olyan kevéssel megelégedtünk! Amit a kis batyunk adott, épen elég volt, többre nem vágytunk. A nagyobb diákok rakott asztalát nem irigyeltük, hiszen mi is leszünk majd nagy diákok! A zenét, a táncot gyönyörűséggel élveztük s egy-egy összeálló táncos páron ott felejtettük mi is szemünket, de arra, hogy a tánc akár a testnek, akár a léleknek ártalmára lehet, - bizony nem gondolkodtunk. A professzorok közül is ott voltak a könnyebb mozgásúak s az ifjúságnak elsőrendű barátai. Még most is hallom, amint felharsan az „éljen” egy-egy kocszi megérkezésekor. Erdélyit, Pálkövit csaknem karjaira szedi a nagy diákok hada. Látom, amint Erdélyi pohárral a kezében – szónokol, s amint Lengyel Endre a főiskola nagy kedveltségű orvosa visszaszól neki. – Szép ünnep volt ez, ártatlan élvezet! Ha valaki ekkor azt mesélte volna el nekünk, hogy a főiskola régi törvényei milyen zordon ítélettel voltak a tánc felől: – mi azt hazugságnak bélyegeztük volna.⁴

Diákkorom első esztendejére esett az ú.n. háromszados ünnep, az iskola fennállásának emlék-ünnep. Hát ez az országos nagy ünnep – ami a Lorántfy Zsuzsanna fejedelemasszony halálának 200-ados évfordulója is volt – ez sem állott csupán imádságból, éneklésből és szent igék hallgatásából! Az osztrák bilincsek közül szabadult nemzet háláünnep volt ez. Itt dobogott akkor Magyarország szíve s összeölelkeztek itt a vallásfelekezetek is a jobb jövő reménységében. Forrasztó melege volt a honfitúii lelkesedésnek.

A főiskolai kert szabad terén, ahol most a Tompa-szobor áll – egy óriási nagy deszkaépületben, ott folyt az igézetes ölelkezés délben s ott táncolt a nemzet színe-java egész virradtig. Ki merte volna ezt a táncot a Sátán művének tekinteni? Ki lehetett volna olyan elvetemült, hogy ebben a táncban egyebet lásson egy a múltat s jövőt megbűnhődött nép szent örömenél?

Mi, akik láttuk – Istennek hála! – ezt a soha nem feledhető nemzeti ünnepet s ennek bűbajos fordulatait, egész életünkre el voltunk jegyezve – egyebek közt a tánc megbecsülésére.

Az 1860-as és 1870-es évek ifjúsága az, ha nem csalódom, – amely a sárospataki főiskolában bálokról a táncról régebben fennállott előítéleteket hosszú időre megszüntette s a sárospataki ifjúsági táncmulatságokat egy tágabb vidék kívánatos találkozási pontjává avatta fel s a bálók sorozatában a theologus-báloknak is tisztas helyet vívott ki.

Olyan nagyra nőtt nagy hirtelen a becsületünk, hogy bátorságot vehettünk magunknak versenyre kelni jogász-társainkkal, főként a zenekarok megválogatásában. Az ifjabb tanáraink együtt

³ Radácsi mint kisdíák, 1859. szeptember 2-án érkezett Sárospatakra; ezt később gyönyörű írásban örökítette meg: Radácsi, 1910a., Radácsi, 1910b

⁴ A rendkívül sokat dolgozó, számos helyi és egyházközponti funkciót ellátó, alapos fordításokat, műveket publikáló Radácsi víg kedélyű, humoros, jólelkű ember volt. Teológusaival kirándult a Sárospatak melletti Király-hegyre, s körbe mutatott: „Nagyiszteletű Urak! Ha itt történik az Úr Jézus megkísértése, talán még sikerül is...”

táncoltak velünk, az idősebbek pedig gyönyörködtek vagy apró ügyetlenkedéseink felett mosolyogtak s ígyis-úgyis nyereségeivé lettek a táncmulatságaink tisztességének. Balázs Sándor, Radics Vilmos, Mányi Lajos zenekarai megjárták magasabb élvezetnek is, s ha talán fogyatékos volt a táncunk, annál tökéletesebb volt a zenénk. Még fülünkbe sír most is a Patikárius hegedűje.⁵

Heiszler József, az orthodox theologus, a bölcsész, az egyháztörténész, ez a keresztyén próféta: – még ez se talált a mi diákbáljainkban semmi botránkozót, semmit, amitől a leendő papokat féltetni kellene. Mitrovics Gyula, a szigorú erkölcsbíró, kitartott velünk szinte reggelig s mint zenekedvelő, a magasabb harmónia után epedő lelkével ünnepelt velünk, a tanítványaival.

Milyen komolyan készültünk egy-egy táncmulatságra! Akik gyengébbek voltak közöttünk a becsülettel való kiállásra, azokat tanítottuk, taníttattuk. Ügyeltünk arra, hogy a megjelenésünk alkalomhoz illő legyen, de theologus voltunkat is igazolja. Nagy gondunk volt arra, hogy duhajlegények a bálunk hitelét kockáztatossá ne tegyék és hogy a minket megtisztelő közönség kellemetes otthont találjon Pataknak akkor egyetlen nagyobb termében, a városházán. Mint egy lakodalmat ülő szép nagy család, vagy mint egy templomszentelésre összesereglett ünnepi gyülekezet – olyanok lehettünk a szemlélő előtt, mert – a helybeli közönséget leszámítva – hölgy vendégeink nagyobb része a vidéki papcsaládokból telt ki rendszerint. Maga az örökre áldott emlékü jó püspökünk, b. e. Kun Bertalan is magasabb kötelességének ismerte, hogy egyetlen leányával a sárospataki theologusok táncmulatságát megtisztelje. Id. Br. Vay Miklós, a főiskola világi főgondnoka pedig sohasem mulasztotta el, hogy nem csekély pénzadománnyal segítse az ifjúsági bál sikerét.

Ruházatunk – a 60-as évek törvénye szerint – nemzeti ruha volt, természetesen fekete atilla s általában fekete öltözet, kivételesen fehér mellénnyel s kordován csizmával, azokkal a Mizsák-féle, Sóvári, Kretovics, Hamari-féle sok-ráncú, ú.n. harmónikás csizmákkal, amiket úgy meg-megcsudált egy-egy távolabbi falu népe – a legátus lábán.

A táncunk is magyar volt főképen, vagy francia és lengyel, de semmi esetre sem német. Nagyon utáltuk akkor a németet az osztrák miatt s a koronázás sem sokat változtatott érzelmeinken. Lassú magyar csárdással indultunk; ez volt a megnyitó táncunk következetesen s ez a befejező is. Volt s van benne valami a palotásból, a magyar szőlőből s benne van a népnek ú.n. ugrós vagy friska táncra, de művésziességet kiadásban. A lassú része kitűnő volt az ösmeretlen táncosok összeismerkedésére. A táncot ott kezdtük, ahol felhívtuk a táncosnőket, tehát az édes mamája, a nagynénije vagy egész nagy rokonsága vagy férje-ura előtt s nem repültünk a cigány vonója alá széles versengéssel, mint mostanában szokás!! Hadd lássa a mama is, a férjem uram is, hogy kivel, milyen táncossal táncol a leánya, illetőleg a felesége. S aztán az egész táncon át a miénk volt az egész tánc-terem s nem csak egy pár méternyi területe. Mikor az ismerkedésen túl voltunk s a zene gyorsulni kezdett, majd átment fokozódó emelkedésben a csárdásba, - akkor aztán roptuk a csárdást, amint a zene ütemei parancsolták. A rendezőségnek okos gondja volt arra, hogy a táncos párok nem táncolják le magukat mindjárt az első kiálláskor s ezért a táncokat lehetőleg rövidre szabdaltuk; ami azért is történt, hogy kinek-kinek módjában legyen mennél többekkel megismerkedni.

A másik rendes táncunk az ú.n. quadril, vagy négyes volt. Franciának tudtuk, tehát lejtettük ezt is szívesen. A törvényeit azonban megbecsültük s nem engedtünk meg magunknak holmi ütemtelen sétafétákat, holmi keringő betoldásokat s igen tudtuk élvezni benne az ú.n. női solot, amikor egy sereg szép leány és asszony lebbent be a terem közepéig, néha mint csupa fehér hattyúk a víz-hullámokon. Kedves volt ez a tánc is, mert ez se fárasztott s alkalmat adott az ismerkedésre ez is.

A 3-dik nagyobb táncunk a nagy mazur volt, a lengyelek nemzeti tánca. Megérdemelték tőlünk lengyel testvéreink magáért Bem apó emlékéért is, hogy megbecsüljük őket táncukban is. Remek tánc ez a maga nemében s kiváló tulajdonsága, hogy nem egy könnyen engedi magát önmagából

⁵ Megjegyzés (TNP): Talán ifj. Patikárius Ferkó (1827–1870) cigányprímásról van szó, aki az 1880-as években Rác Pali után a leghíresebb hegedűsnek számított. Sárosi, 2004.

kiforgattatni s nem közönséges rátermettséget kíván s a táncos párok nagy összeállítását. Ez lehetett az oka, hogy kevesen táncoltak s hamar átment rajta a divat.

A 4-dik nagy táncunk az ú.n. fűzér-tánc, az is csupa kellem, közbevető pihenésekkel, épúgy mint a nagy mazurban. Ez már jelvények osztogatásával is járt s rendszerint a táncrend 2-dik feléhez tartozott, hogy a hölgyek azokat jutalmazhassák meg a jelvények feltűzésével, akiket már jutalomra érdemesnek ismertek meg. Az előtáncos joga volt a jelvények kiosztogatása.

Schol semmi túlságoskodás. Édes, kívánatos, tiszta levegő, szilajkodás nélkül, ujjongások nélkül, a legfinomabb ízlésnek is megfelelően. Ha valaki akadt volna olyan vakmerő, aki megsérti a táncmulatságunk tisztességét vagy botrányos kellemetlenségbe sodor valakit a vendégeink közül, annak az egész teológiai ifjúság haragját kellett volna viselnie s első sorban a bizottságét. Ha pedig valaki egész theologus ifjúságunkat azért akarta volna megszólítani, kicsinyelni vagy épen pellengérré állítani, hogy táncmulatságokat rendez, – mi azt mint bolondot kikacagtuk volna.

Hogyan? A kálvinista theologust, a leendő papot kitépni a nemzeti társadalom testéből, amelynek vezérévé lesz?! Megölkölni benne a nemzeti egyéniség jogát?! Érzéketlenné tenni a dal, zene és ezekkel együttjáró társaséleti örömök iránt? Gondolatnak is képtelenség.

Mit szólna ehhez a törekvéshez és gondolkozáshoz Erdélyi János a költő, bölcsész, aestheticus, ha tanácsát kérhetnők? Mit szólnának ref. Egyházunknak azok az örök lámpásokként fénylő tagjai, akiket mint nemzeti dalnokokat hódolva tisztel az egész haza? Mit mondana Fáy András, aki már 1794-ben is nagy fogvatkozásnak találta a főiskolai törvényhozókban a táncművészet iránt érzéketlenségüket?! Mit mondana Csokonai Vitéz Mihály, aki Dorottyájában büszkén hirdeti a magyar táncról, hogy az elmét, testet, vért frissít s díszesebbé teszi az embert és nem viszi hívságra soha?! Mit mondana Arany János, aki olyan elragadó fenséggel tudja ünnepelni a magyar tánc büszkeségét és méltóságát s benne a nemzet jellemét? – Mit szólna ehhez a nemzet Géniusza maga?!

Vajjon nem azt mondaná-e: Nem láttok beteg lelkek? Nézzétek! A Szent-Imre-kör Budapesten évről-évre táncvigadalmakat rendez? Ti szentebbek kívánnátok lenni a Szent-Imre-körnél?

Ha pedig engemet is megtudakolna valaki a tánc veszedelme felől, – én anélkül, hogy fejemre hamut hintenék, őszinte vallomásokkal felelnék.

Azt mondanám: Hetedik gimnáziumi osztályos koromtól kezdve egész theologus pályám végzéseig minden ifjúsági bálon, majálison résztvettem és nem bántam meg soha; az Istennel való békességemet sem zavarta meg; a tanulói pályámon sem akasztott meg soha! Sőt mikor számot vettem magammal egy-egy multság után, úgy éreztem, mintha mindenik javított volna rajtam valamit. Egyik egy figyelmetlenséget, másik egy ügyetlenséget s apró-cseprő ferdeségeket juttatott eszembe, amelyek lassanként lehulltak rólam, – legalább a magam ítélete szerint. A nyilvános pályára kerülő ifjú, a leendő pap semmiképpen el nem vonható a nyilvánosság szeme, ítélete elől. Ott kell érnie a nyilvánosság levegőjében, a napfényben, az esőben, a sárban, jégben, a viharban és meg kell állania helyét és meg kell mentenie az erejét minden kísértések között az új kísértések ellen való küzdelemre. Nem félre kel vonulni a kísértések elől, hanem megvívnia velök!!

Mint gimn. vallástanár, a gimnáziumi ifjúsággal is táncmulatságot tartottam. Nem ártott sem nekem, sem másnak, de használt az „Erdélyi Kör”-nek, a nyoma ma is ott van a könyvtárában egy olvasó egyletében.

Mint teológiai tanár, mint ilyen is hű maradtam önmagamhoz és boldog vagyok, ha emlékezetben ott láthatom magamat a volt tanítványaim sorában – a táncolók között.⁶

⁶ Radácsi Györgynek egy fia és hat gyönyörű lánya volt. Az anekdota szerint a felolvasás báli megnyitón történt, s a hat lány ott sorakozott mellette. Beszédét úgy fejezte be, hogy „...és itt vannak a lányaim, teológus urak, tessenek felkérni őket...” Ilona nevű lányának férje Harsányi István (1874-1928), híres irodalomtörténész, teológiai tanár volt. Egyik kiemelkedő művét „A Reformáció hatása a magyar közművelődésre” (1923), a Napút folyóirat 2009. novemberi számához csatolt, Káva Téka Napút-füzetek 39. száma újra közölte. Lásd: www.napkut.hu. Erzsébet lányáért (írásaiban is rögzítve), egy hosszú életen át rajongott férje, Finkey Ferenc (1870-1949) akadémikus, koronaügyész. A többi négy lány házastársa is mind-mind kiváló értelmiségiek voltak.

Nem mondom, – hogyan is mondhatám, – hogy én példának elég jó vagyok: – de hálát adok az Istennek, hogy megajándékozott engem az élet szerelmével és megmentett attól, hogy én ezt a földet siralomvölgynek tekintsem és feketített orcával koldusbetegen vánszorogjak itt a földi téreken.

Ne szégyeneljük, mélyen tisztel közönség, ha örülni tudunk az életnek s ha jól esik szemünkkel néznünk a napot!⁷

A theologus-báloknak pedig kívánjunk hosszú, szép jövőndőt.⁸

Irodalomjegyzék

Decsi

2005 Tolnai Decsi Gáspár: Az utolsó üdöben egynehány regnáló bűnökről való prédikációk. In: *Régi magyar prédikációk. 16-18. század.* Szerk.: Szelestei N. László. Budapest, Szent István Társulat, 2005.

Marton

1928 *Radácsy-emléklapok.* Szerk.: Marton János. Sárospatak, Sárospataki Református Lapok Szerkesztősége, 1928.

Radácsi

1913 Radácsi György: A táncról. In: *Sárospataki Református Lapok*, (1913) 10. sz. 88-89., 11. sz. 96-97., 12. sz. 104-105., 13. sz. 114-115.

Radácsi

1928 Radácsi György: *Emlékjelek. Bizonyások. Összegyűjtött dolgozatok.* Sárospatak, 1928. III. 228-244.

Radácsi

1910a Radácsi György: Régi pataki diákélet. In: *Radácsi György: Emlékjelek. Bizonyások. Összegyűjtött dolgozatok*, Sárospatak, 1910. II. 322-346.

Radácsi

1910b Radácsi György: Visszaemlékezés a régi Sárospatakra. In: *Radácsi György: Emlékjelek. Bizonyások. Összegyűjtött dolgozatok*, Sárospatak, 1910. II. 362-385.

Sárosi

2004 Sárosi Bálint: *A cigányzene kar múltja az egykorú sajtó tükrében: 1776-1903.* Budapest, Nap, 2004.

⁷ Tánc történelemébe ajánlom a 2007. évi, Naptár Régi bálok nyomában Táncrend falinaptárt, amely a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeiben őrzött meghívókból, fényképekből közöl válogatást. Egy példány megtalálható a Magyar Táncművészeti Főiskola könyvtárában.

⁸ Közreadja és a jegyzeteket írta: a szellemi hagyaték gondozója, Dr. Koncz Gábor Ph.D. (a Magyar Kultúra Alapítvány igazgatója, a Magyar Comenius Társaság alelnöke, egyetemi magántanár, főiskolai tanár; www.mka.hu, mka@mka.hu), aki szívesen segít a Radácsi György életműve iránt érdeklődőknek, a szakdolgozati témát keresőknek.